

Medlemsarrangementer om etik i teknologi

Erfaringer fra følgegruppen

Indhold

Introduktion	3
Følgegruppens fremgangsmåde	3
Tilbagemeldinger og data	5
Konklusioner og erfaringer	8
Anbefalinger	9

Introduktion

Etik er en omfattende og svært håndgribelig størrelse. Koblet til teknologi bliver det mere konkret, men åbner for et væld af etiske spørgsmål inden for de fag, IDAs medlemmer arbejder med. Etik i teknologi er dermed en integreret del af vores og medlemmernes liv og hverdag, men hvor ofte bliver etiske problemstillinger egentlig drøftet af medlemmerne? Er det overhovedet noget, der optager dem? Og i så fald hvordan? Og hvilke emner?

I forlængelse af arbejdet i den tidligere arbejdsgruppe om etik i teknologi, nedsattes en følgegruppe med repræsentanter fra IDAs aktivitetsområde samt Hovedbestyrelsen med det formål at blive klogere på, hvad der optager medlemmerne inden for etik i teknologi. Følgegruppen blev stillet som opdrag at komme med input til arrangementer om etik i teknologi, og inspirere arrangementsenhederne til at lave arrangementer, der giver medlemmerne mulighed for at reflektere nærmere over aktuelle etiske problemstillinger.

Herudover har følgegruppen haft til opgave at foretage en opsamling af de drøftelser, der foregår ved arrangementerne. Observationer samt konklusioner på initiativet vil fremgå af denne opsamling. Baseret på følgegruppens erfaringer vil der afslutningsvist i rapporten være en række anbefalinger til det videre arbejde på området.

Følgegruppen for etik i teknologi består af:

Andreas Baltzer Skov, Hovedbestyrelsen
Astrid Dahl, IDA Lederforum Midtjylland
Dan Larsen Skov, IDA Nordsjælland
Henning Espersen, Selskabernes Koordineringsudvalg
Kåre Løvgren, IDA Fremtidsteknologi
Nicolai Schiørring, Hovedbestyrelsen
Trine Rædkjær Kenne Schultz, IDA Vestjylland

Følgegruppens fremgangsmåde

Udgangspunktet for følgegruppen har været en "bottom-up" tilgang til arbejdet, forstået således at det har været essentielt for gruppen, at de igangsatte tiltag baserede sig på en interesse fra IDAs aktive for at sikre et engagement i indsatsen. Medlemmerne af gruppen har derfor løbende været i dialog med egne enheder om initiativet med henblik på input til arbejdet.

Følgegruppen har via arbejds møder udviklet ideer til mulige tiltag, der kunne understøtte gruppens undersøgelser, hvorefter tiltagene er blevet kvalificeret og videreudviklet ved Formandsmødet i foråret 2023 samt i en løbende dialog med formændene for IDAs arrangementsenheder, SKU og KUR. Gennem denne dialog har følgegruppen sporet sig ind på, hvad de aktive har brug for, for at kunne drøfte etiske problemstillinger ved deres arrangementer.

Et af gruppens tiltag er en kort guide til aktive med henblik både på inspiration og på anvendelse under arrangementsplanlægning i enhederne, jf. Bilag 1. Guiden indeholder konkrete forslag og scenarier for, hvordan man kan indlejre en etisk drøftelse i sit arrangement, samt ideer til spørgsmål der kan igangsætte debatten.

Det har været gruppen magtpåliggende, at det kommunikeres tydeligt til arrangementsenhederne, at etik ikke nødvendigvis skal være hovedemnet for deres arrangement, men kan være et aspekt af deres faglige emne.

I forlængelse af drøftelsen af denne guide ved Formandsmødet, gav deltagerne udtryk for et behov for at blive klædt på, inden man påbegyndte en etisk drøftelse ved sit arrangement. Både med viden om etik i teknologi og med råd til, hvordan man bedst muligt faciliterer en etisk diskussion, der kan blive følelsespræget. Følgegruppens guiden kan delvist medvirke til dette, men følgegruppen besluttede at supplere med at afholde et webinar for de aktive til formålet.

Som oplægsholder faldt valget på etikprofessor ved Aalborg Universitet, Thomas Ploug, der i sit oplæg gennemgik etisk analyse som redskab og gav eksempler på, hvad etik i teknologi kan være. Følgegruppen havde et indlæg på webinarret om, hvordan man rent praktisk kan drøfte etik ved sit arrangement. Webinarret er efterfølgende gjort tilgængeligt på IDA Play og promoveret til de fagtekniske selskaber og netværk via SKU.

I forhold til indsamling af data har følgegruppen i foråret deltaget i arrangementer og noteret sine observationer i foråret, og indhentet data fra arrangører i efteråret. Indhentning af data er sket via arrangørers udfyldelse af et selvurderingsskema om etikdrøftelser ved deres arrangementer (jf. nedenfor). Gruppen har tillige eksperimenteret med indsættelse af spørgsmål i arrangementsevalueringer, dog uden resultat.

SPØRGSMÅL	JA	NEJ	FRI TEKST
Er etik berørt i arrangementsindkaldelsen?			
Er etik berørt i indlægget/foredraget? Ja/Nej			
Har publikum / arrangør rejst etiske spørgsmål? Ja/Nej			
Kunne etik naturligt have været en del af oplægget, hvis etik ikke er berørt? Ja/Nej			
Hvis etik blev berørt, hvilke etiske spørgsmål kom så i spil? Fritekst.			

Selvurderingsskema til arrangører

Herudover er der administrativt igangsat et forsøg med transskribering af webinarer på IDA Play vha. kunstig intelligens. Kunstig intelligens anvendes til at aflæse transskriberingen og analysere hvorvidt etiske aspekter blev drøftet under webinarer. Ligeledes eksperimenteres der med at få kunstig intelligens til at aflæse IDAs konferenceprogrammer og også her identificere, hvorvidt etikdrøftelser er en del af programmet. Programlæsningen er foreløbig på forsøgsbasis men viser potentiale.

Tilbagemeldinger og data

Baseret på oplægget til følgegruppens arbejde og gruppens indgående kendskab til aktivitetsområdet besluttedes det, at etik i teknologi primært er relevant at drøfte ved fagtekniske arrangementer. Ved indsamling af data har gruppen derfor fokuseret på de fagtekniske arrangementer, både regionalt og landsdækkende.

Flere fagtekniske selskaber har meldt tilbage, at etiske problemstillinger altid er en grundpræmis i deres arrangementer – IDA Global Development, IDA Miljø, IDA Arbejdsmiljø og IDA Design og Innovation. Etiske aspekter inddrages således altid i deres aktiviteter og italesættes også i nyhedsbreve. IDA

Bioscience har meldt tilbage, at genteknologi er et af de emner, der fylder mest hos dem, og at en etisk drøftelse er et grundlæggende element af det emne.

Udover de arrangementer, de fagtekniske enheder står bag, er der en række andre aktiviteter i IDA, hvor etik i teknologi bliver drøftet. Det er podcastsene "Blinde Vinkler", hvor etik i teknologi er det overordnede tema, og "Techtopia", hvor der stort set altid drøftes etiske aspekter af de emner, afsnittene handler om. Den naturvidenskabelige podcast "En Verden Uden" har etik som baggrundstæppe for sin produktion, når de hypotetiske konsekvenser af en verden uden et bestemt element drøftes – eksempelvis myg, is eller parasitter.

Flere konferencer, der udvikles i samarbejde med IDAs administration, har sat etiske problemstillinger ved de præsenterede teknologier og emner på programmet. Den store tværgående konference "Technomania" bød i år på en lang række oplæg, hvor etiske aspekter af teknologiske emner blev drøftet. Konferencerne "Diversity in Tech and Science" og "Driving IT" italesatte etiske problemstillinger ved teknologiudvikling, kunstig intelligens, databrug, cybersikkerhed og meget andet.

Selvurderingsskemaet blev sendt ud til arrangører i løbet af efteråret, og ud af 69 udsendte skemaer, blev 39 besvaret. Ud af besvarelsesraten på ca. 57%, fordelte responsen sig således:

Etik blev berørt ved arrangementet	32%
Etik blev ikke berørt ved arrangementet	25%

Fordeling af indsendte besvarelser på selvvurderingsskema

Herudover spurgte følgegruppen ind til, hvorvidt etik var tænkt ind under arrangementsplanlægningen og beskrevet i arrangementsteksterne. 54% besvarede denne del af skemaet, og besvarelserne fordelte sig således:

Etik var indtænkt i beskrivelsen af arrangementet	19%
Etik var ikke indtænkt i beskrivelsen af arrangementet	35%

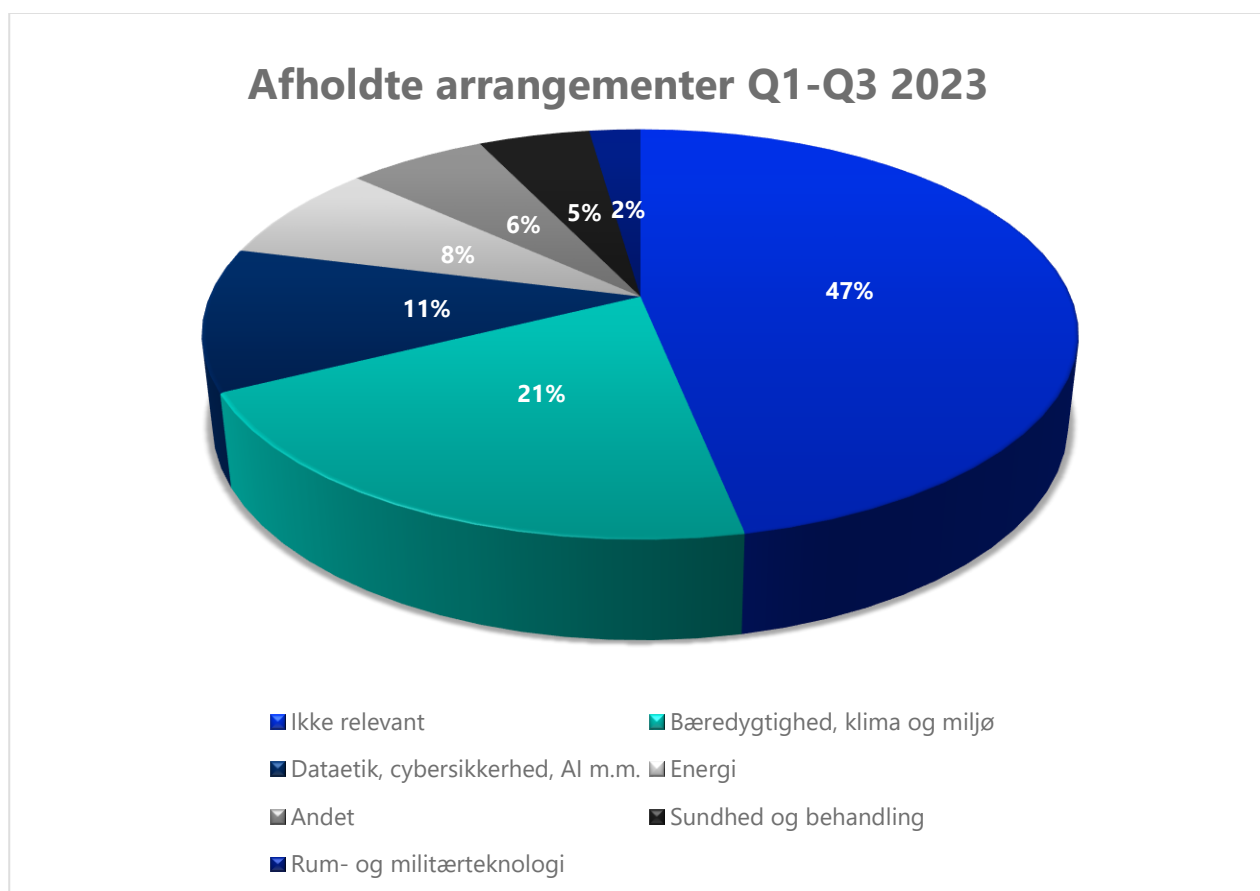
Fordeling af indsendte besvarelser på selvvurderingsskema

Når etik blev berørt under et arrangement, skete det oftest uden at det på forhånd var tænkt ind eller beskrevet i arrangementsteksterne.

I selvvurderingerne har arrangørerne både vurderet, hvorvidt etik er blevet drøftet og hvilke emner, medlemmerne har drøftet, når de etiske aspekter har været vendt. En liste over disse emner fremgår af bilag 2. Via arrangørernes tilbagemeldinger og gruppens egen deltagelse i arrangementer, ses det, at etiske aspekter særligt drøftes ved arrangementer om cybersikkerhed, kunstig intelligens, klima og energi.

Udover den modtagne respons om, hvorvidt etiske aspekter blev berørt ved arrangementet – og hvilke emner i så fald, jf. bilag 2 – er den fagtekniske arrangementsproduktion fra Q1-Q3 2023 blevet gennemgået med henblik på en vurdering af potentialet for etiske drøftelser ved arrangementerne.

Ud fra arrangementsbeskrivelser, programmer og anden info om arrangementerne, vurderes det, at 53% af den fagtekniske arrangementsproduktion kunne have potentiale til at berøre etiske aspekter af hovedemnerne. Potentialet fordeler sig emnemæssigt således:

Potentiale for etiske drøftelser, fordeling

De ikke-relevante arrangementer er møder, hvor der i lav grad vil være mulighed for en fælles etisk drøftelse eller etiske spørgsmål til oplægsholder; oftest generalforsamlinger/årsmøder uden indledende oplæg, faglige filmvisninger, kurser i konkrete værktøjer og redskaber, såsom præsentationsteknik, og fagtekniske sociale møder såsom museumsbesøg.

Kategorien "Bæredygtighed" rummer ud over klima og miljø også humanitær indsats, diversitet o.lign. Under "Rumteknologi" kan der f.eks. drøftes det menneskelige ansvar for vores påvirkning af rummet, og "Andet" rummer arbejdsvilkår, etik i ledelse m.m.

De foreløbige resultater fra analysen af webinarerne viser, at der rent faktisk er drøftet etik på 58% af webinarerne på IDA Play.

En anden interessant respons på initiativet har været spørgsmål fra de aktive til IDAs holdninger til etik i teknologi, og hvorvidt det kan/vil påvirke deres arrangementer. Undervejs er der også blevet spurgt til, hvorvidt IDA har nogle bestemte emner, der ønskes at de aktive skal holde arrangementer om inden for etik i teknologi.

Konklusioner og erfaringer

Ifølge etikprofessor Thomas Ploug findes der fire grundlæggende principper i etik, jf. bilag 3:

1. Skade og Gøre Godt
 - a. Man bør ikke med forsæt gøre skade på andre
 - b. Man bør gøre godt mod andre
2. Autonomi
 - a. Man bør respektere andre menneskers selvbestemmelsesret
3. Retfærdighed
 - a. Lige bør behandles lige, og ulige bør behandles ulige
4. Værdighed
 - a. Menneskets værdighed er ukrænkelig. Den skal respekteres og beskyttes

Mange af IDAs arrangementer vil i sin natur berøre et eller flere af de ovennævnte principper og dermed drøfte etik, da det omhandler en teknologi, der vil have en påvirkning på os mennesker og det samfund, vi lever i. Mens arrangørerne sjældent identificerer diskussionerne ved deres arrangementer som etiske drøftelser, ligger etik ofte i naturlig forlængelse af det teknologiske emne for deres arrangement.

Fokus for arrangementerne er som forventet de teknologiske løsninger, men der er mange arrangementer, hvor det vil være relevant at tænke ind og dermed stort potentiale til at drøfte etik i teknologi. IDAs medlemmer er løsningsorienterede, og følgegruppen kan konkludere, at en etikdrøftelse kommer i anden række, når der planlægges arrangementer.

Initiativet har fået en blandet modtagelse blandt de aktive, måske fordi det er et u håndgribeligt emne. Enkelte enheder har aktivt frabedt sig at medvirke. Arrangørerne finder det svært at identificere de etiske aspekter af deres faglige emner, og de melder tilbage, at det ikke falder dem naturligt at italesætte etiske problemstillinger. Herudover er de ikke trygge ved at stille oplægsholdere etiske spørgsmål til deres emne, eller at bede oplægsholderen om at komme ind på etik. Som resultat af dette fremgår etik sjældent af programmer og arrangementsbeskrivelser, men det viser sig ofte, at etiske drøftelser alligevel er en del af arrangementet.

Som man kan se på de foreløbige resultater fra webinaranalysen, tyder de på at der drøftes etik på 58% af webinarerne på IDA Play – uden at arrangører eller deltagere nødvendigvis opfatter det som etiske drøftelser. Dette underbygger følgegruppens tese om, at etiske aspekter af de teknologiske løsninger ofte drøftes, uden at arrangører og deltagere italesætter det som etik. Etik er således ubevidst ofte en del af arrangementerne, og derfor svært at identificere, når der spørges ind til det.

Når etik bliver konkretiseret og debatten faciliteret, fx ved Formandsmødet, er der stor interesse for emnet og opbakning til initiativet. Flere enheder har også meldt tilbage, at de vil tage emnet op i deres bestyrelser.

Der er fortsat efterspørgsel blandt de aktive efter at blive klædt yderligere på til at facilitere drøftelserne, og efter en nærmere konkretisering af, hvad der menes med "etisk drøftelse".

Ser man på tilbagemeldingerne fra arrangører og fra gruppens egne observationer, er der i perioden foretaget drøftelser inden for mange forskellige fagligheder blandt IDAs medlemmer – selvom arrangørerne og medlemmerne ikke nødvendigvis selv tænker det som etik i teknologi.

Anbefalinger

Følgegruppen har, udover indhentning af data og viden om medlemmernes interesse inden for dette emne, arbejdet på at øge bevidstheden blandt de aktive om, hvad etik i teknologi kan være. Gruppen vurderer, at for at kunne løfte etiske diskussioner, må man først udvikle folks kompetencer til at drøfte etik, bl.a. ved at give medlemmerne og de aktive et sprog inden for emnet. I forlængelse af følgegruppens arbejde har gruppen udarbejdet en række anbefalinger til det videre arbejde om etik i teknologi i arrangementer:

Anbefaling 1

Webinaret med etikprofessor Thomas Ploug distribueres til IDAs aktive via nyhedsmail med administrativ hjælp. Det foreslås, at Thomas Ploug skriver en komprimeret version af sit materiale, der kan medfølge webinaroptagelsen som redskab til de aktive.

Anbefaling 2

Fokus på emnet skal øges blandt de aktive via løbende dialog og interaktion med arrangementsenhederne om, hvordan etik er relevant for lige netop deres fagområde. Det anbefales at tilbyde bestyrelserne, at repræsentanter for følgegruppen kan besøge enhederne med henblik på inspiration og dialog. I den forbindelse kan følgegruppens guide til, hvordan etik kan drøftes på arrangementer, tages yderligere i brug.

Anbefaling 3

Emnet skal gøres konkret og nært for IDAs aktive for at kunne inkorporere etiske drøftelser i arrangementerne. Det anbefales, at der tages udgangspunkt i cases og eksempler fra den virkelige verden, når der skal tales etik i teknologi. Det kunne f.eks. gøres gennem en klumme i Ingeniøren eller relevante nyhedsmails, hvor etiske aspekter af ny teknologi drøftes.